

Michael W. WEITHMANN, *Die Donau. Ein europäischer Fluss und seine 3000-jährige Geschichte*, Verlag Friedrich Pustet Regensburg - Verlag Styria Graz-Wien-Köln, Regensburg 2000, 534 str.

Dugo smo čekali knjigu u kojoj se povijest srednje i jugoistočne Europe promatra kroz Dunav i njegovu povijest. Ovakav pristup ima opravdanje u dva razloga: 1. što je Dunav često bio granica istoka i zapada. 2. što bez Dunava i pojam srednje Europe nema smisla; 3. što je Dunav rijeka migracija naroda i kretanja vojnika ali i hodočasnika i trgovaca, drugim riječima rijeka kojom dolaze novi poticaji i koja utječe na stvaranje političke karte Europe. Zbog velikog broja naroda i država na njegovim obalama za Dunav se je zahtijevao od početka 19. st. status slobodne europske i međunarodne rijeke, no od tog vremena proteklo je gotovo dvije stotine godina a da nisu riješeni svi problemi koji bi trebali narode i države povezivati. No u ovoj knjizi prvi put je napisana objektivna povijest Podunavlja, od izvora pa do ušća te velike europske rijeke. Nju je napisao Michael Weithmann, rođen 1949. Studirao je istočnu i jugoistočnu europsku povijest, bizantologiju i političke znanosti u Münchenu, Beču i Carigradu. Od 1982. je znanstveni suradnik Univerzitetske biblioteke u Passau na Dunavu i izdavač *Münchner Zeitschrift für Balkankunde*. S obzirom na znanstveni profil Weithmanna mislili smo da je Weithmann stavio težište svojih istraživanja na proučavanje povijesti srednjeg i donjeg toka Dunava, no to nije tako. Njegovo nastojanje da sva područja uz Dunav opiše što objektivnije je rezultiralo kvalitetnim djelom, osim za Hrvatsku i hrvatske gradove i veleposjede kraj Dunava koji nisu dobili mjesto koje bi im pripadalo s obzirom na njihovu povijesnu važnost. To se može opravdati time što su tijekom 19. i 20. stoljeća povjesničari mnogo laganije pisali povijest zemalja koje pripadaju zapadnoeuropskom krugu poput Bavorske, Austrije, Češke i Mađarske, nego vrlo komplicirane povijesti naroda i država uz srednji i donji Dunav, odnosno hrvatskih prostora koji jedini pružaju mogućnost optimalnog povezivanja Dunava s Jadranom, odnosno povezivanja Sjevernog hladnog i toplog Jadranskog mora. Usprkos tomu mislim da je dr. Weithmann napisao veliko i značajno djelo, koje će se moći - ponešto nadopunjeno i korigirano - tiskati još dugo godina kao najvažnija knjiga o povijesti Dunava i naroda uz Dunav.

O kako se velikom poslu radilo pokazuje šesnaest velikih dijelova knjige, a ovi dijelovi sadrže brojna poglavlja i potpoglavlja, pa je poglavlja 121, a potpoglavlja bezbroj. Upravo stoga nije moguće detaljnije prikazati knjigu na nekoliko stranica. Nju treba čitati, a po mojem mišljenju trebalo bi je što prije prevesti na naš jezik, jer je to ključna knjiga za razumijevanje našeg odnosa i položaja na granici istoka i zapada. Knjiga bi dobro došla arheolozima, geografima, povjesničarima, geografima, hidrografima, komparatistima i drugim strukama. Knjiga je veliko i grandiozno djelo i čestitam autoru koji ga je uspio izraditi i tiskati.

Prvi dio monografije daje općenit pregled kulturnogeografskih osnova Dunava koji protječe kroz deset država.

Drugi dio opisuje Dunav kao nosioca prehistorijskih kultura i mjesto gdje je prebivala willendorfska Venera na obalama Wachaua.

Treći dio daje pregled grčke kolonizacije koja je tekla od Crnog mora do antičkog Jadrana i to antičkim Istrosom do Željeznih vrata, a onda Savom i sistemom rijeka do Jadrana, te je danas dokazano da su stari narodi ostvarili povezi-

vanje kojemu se i danas teži, ali će to biti ostvarivo tek kada se izgradi kanal Vukovar - Šamac.

Četvrti dio posvećen je rimskoj vladavini na Dunavu, Ovidijevoj dvoimenoj rijeci, te da je u tom vremenu ukorijenjen latinski jezik za narode čija je kultura kasnije nastavila gravitirati prema Rimu i čiji spomenici povezuju podunavski svijet s modernom Europom.

Peto poglavlje opisuje tamna stoljeća od Karla Velikog i dolaska Avara, gradnju tri kilometra dugog karolinškog kanala koji je kopalo 5.000 ljudi i koji je trebao povezati Rajnu s Dunavom, te je to najstariji tehnički spomenik Europe. Opisuje se trgovina u tom vremenu, ali samo do Željeznih vrata, jer je donji Dunav nazivan barbarskom rijekom gdje su spoznaje o delti Dunava bile vrlo maglovite i nejasne. Dolazak Mađara i pokršćavanje 973. godine mađarskog kneza Vajka koji je uzeo ime Stjepan, orodivši se sa saksonsom kraljevskom i carskom kućom, a onda i kretanje prema Jadranu, uz Pacta conventa iz 1102. predmet je posebna Weithmannova interesa. Na ovom mjestu on se priklanja danas već posve jasnoj znanstvenoj spoznaji da su Hrvati unutar krune sv. Stjepana imali unutrašnju autonomiju i da su bili upravljeni od bana, ali i da se plemstvo intenzivno miješalo s mađarskim u tom vremenu kada je optimalno bilo povezivanje sjever - jug, dakle pravac od Drave i Dunava do Jadrana. Prikaz prve velike bugarske države od 681. do 1018. godine i druge od 1186. do 1393. vezan je uz objašnjenje grčko-bizantinskog utjecaja. Ovdje autor govori i o Vlasima kao potomcima Iliraca, Tračana i Dačana asimiliranih od latinskog jezika i kulture, ali ostavlja otvorenim brojne probleme koji su vezani uz Vlahe i njihovu ulogu u povijesti.

Šesti dio vezan je uz križarske ratove i to dakako one pohode koji su se kretali Dunavom, a obrađuje i utjecaj križara, vojnika, hodočasnika i trgovaca na nastajanje srednjovjekovnih gradova i država na gornjem Dunavu. Daje se opis Ugarske kao velike sile na srednjem dijelu Dunava s gradovima Požunom, Esztergomom, Budimom i Peštom. Za nas je svakako zanimljivo objašnjenje ugarske vezanosti sa slavenskim Burgenlandom (Gradišćem), te da ni tadašnja ugarska država nije bila država utemeljena na narodnosti već na vjeri, što je stvorilo veliku i snažnu Ugarsku koja je 1232. posjedovala i Zemun. Zbog toga autor i upad Mongola i bijeg kralja sve do Jadrana opisuje u sklopu ugarske povijesti i ne spominjući Zagreb koji je 1242. zlatnom bulom postao slobodni i kraljevski grad, te kako je grad Budim 1244. dobio taj status u kojem su trgovci bili nje-mački trgovački rodovi koji su se ubrzo mađarizirali.

Sedmi dio objašnjava kako je nastao u njemačkih naroda mit o Rajni i Dunavu vezan uz ep o Nibelunzima te o Dunavu kao rijeci bez povratka.

Iz osmog dijela saznajemo kako se 1310. prvi put pojavljuju Habsburgovci u grofovstvu Burgau između Illera i Lecha te da su Habsburgovci slijedili Dunav u svom širenju od zapada na istok, i da je već 1510. gornje Podunavlje bilo ujedinjeno pod zemaljskim imenom Austrija. Opisuje se razvoj grada Ulma, bavorskog vojvodstva, te kako je Regensburg, bavorski "izgubljeni glavni grad" cvao do 1519. godine. Tada su iz njega protjerani Židovi koji su razvijali trgovačke veze s Budimom, Kijevom i Konstantinopolom, te su 1995.-1997. iskopani i konzervirani ostaci sinagoge te bogatih židovskih kuća iz 11. i 12. stoljeća. Regensburg je od 1663. do 1806. bio i sjedište Carevinskog vijeća, ali i sjedište obitelji Thurn i Taxis koji su uredili poštanske veze u carevini. Opisuje se Passau

kao biskupski grad koji je svoje bogatstvo stekao kao tranzitno mjesto za sol, a onda je autor vrlo živopisno opisao plovidbu na Dunavu, brogarske cehove, majstore, a i žene koje su gradile brodove te da u Greinu i Erlahoffu postoji muzej brodarstva na Dunavu od Ulma do Ugarske.

Deveti dio bavi se prikazom vjerskih odnosa na srednjem i donjem Dunavu. Prikazana je Ugarska pod Anžuvincima kada zemlje krune sv. Stjepana proživljavaju zlatnu jesen srednjeg vijeka, ali i probleme nastale nakon zlatne bule Andrije koja je plemstvo učinila nezavisnim od krune, te da je samo vrlo vrijedan ugarski forint sprječavao raspad kraljevstva na manje dijelove. Tijekom 14. i 15. stojećā postale su samostalne Moldavija, Besarabija i Vlaška, a Srbija se pod Dušanom okretala čas zapadu čas istoku. Naime Dunav postaje sve više i gradica prema Osmanlijama, te se na Dunavu učvršćuju utvrde, ali Osmanlije se nezadrživo šire polagano na zapad te autor opisuje odnose pojedinih kneževina prema zapadu i prema istoku, ne zanemarujući trgovinu koja je pružala izvanrednu otpornost upravo na Dunavu. Dosta sklon Habsburgovcima Weithmann opisuje kako su Osmanlije u Habsburgovcima našli dostojnog protivnika te da su uzaludni pokušaji osvajanja Beča dokaz brze prilagodbe Habsburgovaca novoj situaciji, jer do tada su napadi na njemačke zemlje uvijek dolazili sa sjevera i sjeveroistoka, a sada je neprijatelj prodirao s juga. To je bila jedna posve nova situacija jer je Europa zbog postupnog prodiranja Osmanlija teško shvaćala kakva joj opasnost prijeti, iako je poraz križarske vojne kraj Varne 1444. najavio nova osvajanja. Poslije 1453. kad je sultan Mehmed II. Osvajač ušao u opustošeni Konstantinopol ovaj se počinje javljati pod imenom Istanbul. U ovom dijelu čitavo je jedno poglavlje posvećeno organizaciji obrane na Dunavu, osmanlijskim ratnim brodovima koji su preneseni u dijelovima preko Željeznih vrata i ponovno sastavljeni s ove strane Dunava, ali koji se nisu mogli odupirati brzim uskim čamcima (šajkama) kojima su upravljali Srbi i Ugri. Kralj Matija Korvin ocijenjen je kao najznačajniji vladar europskoga novog vijeka, za kojega Ugarska usprkos osmanlijskoj opasnosti doživljava političku stabilnost i kulturni procvat. Iako ocjenjuje da su Matijašu Korvinu knjige iz njegove biblioteke osigurale vječni spomen, ne spominje ime pjesnika Janusa Pannoniusa (Ivana Česmičkog), ali navodi da je kralj možda u svibnju 1490. bio otrovan u Beču, budući da su sve njegove reforme išle u korist Ugarske, a na štetu krupnoga austrijskog plemstva. Weithmann kritizira ponašanje Katoličke crkve koja je svojim postupcima omogućila reformaciju, dinastičke borbe, podjele i na taj način oslabila obranu protiv Osmanlija. Turci su 1529. prvi put došli do Beča, postavivši prilikom povlaćenja u Budimu za kontravladara Ivana Zapolju kojemu su poklonili čak i krunu svetog Stjepana, pa su upravo Budimčani 1541. otvorili vrata sultanu ne htijući pustiti u grad kralja Ferdinanda Habsburškog. Weithmann spominje i Nikolu Šubića Zrinskog i njegovu obranu Sigeta 1566. godine, te nas provodi kroz povijest sve do mira na ušću Žitve 1606. nakon "dugog turskog rata", kada je ustanovljena nova granica na Dunavu.

Deseti dio monografije sadrži opis Dunava pod turskom vlašću sve do kraja 17. stoljeća. Navodi se stanje u Bugarskoj, gdje je uništen stari plemićki sloj, a stanovništvo u velikom broju iseljeno u Anatoliju, što je dovelo do toga da je u narodu vodstvo preuzeo tanki sloj grčkih svećenika i trgovaca te se na zapadu počelo zaboravljati na Bugare kao narod za razliku od Srba i Srbije, kao graničnog područja, gdje je situacija bila posve drukčija. Ovdje je grčki utjecaj bio mnogo slabiji, a useljavanje je zahvatilo samo neka područja, kao npr. Kosovo

gdje na mjesto srpskog stanovništva koje je odselilo na sjever dolaze islamizirani Albanci. U Srbiji su Turci živjeli u gradovima koji su dobili orijentalni izgled, ali seljaštvo je ostalo ortodokсно po vjeri i izolirano u svojim selima pod knezovima. Autor ističe da se srpsko društvo, već prije dolaska Osmanlija feudalno diferencirano, vratilo starim zadržanim formama, ali je čvrsto bilo povezano i svojom jedinstvenom vjerom, monolitno i borbeno. To je zapravo onemogućilo brojne ugarske pokušaje da preko "strogo papsko-katoličkih Hrvata" - kako autor piše - misioniraju Srbiju te se turska vlast učvršćivala, a mnogi Srbi priključili su se osmanlijskim ratnim pohodima prema zapadu privučeni pljačkom, a proveli su i prvu seobu prema Dunavu. Autor analizira život i strukturu društva u vazalnim kneževinama pod Osmanlijama, te turskoj Ugarskoj koja se zvala "Madjaristan". Opisuje se dolazak ciganskih plemena iz Azije, koji su pali pod "vječno ropstvo" vazalnih despota i crkve, što su Osmanlije dopuštali pa je to poticalo uvećanje broja Roma i njihovo iskorištavanje kao pastira. Naime, područja pod Osmanlijama bila su i te kako važna za trgovinu stokom, pa autor ističe da se čitava srednja Europa zbrinjavala mesom i kožom s osmanlijskog područja. Slobodni pastiri alfeldske nizine služili su pak čas Osmanlijama, čas Habsburgovcima, a čas ugarskim knezovima koji su imali svoje sjedište u onom dijelu Ugarske koji nije pao pod Osmanlije. Uglavnom su radili na svoju ruku, a nazivali su ih hajducima te da taj izraz upućuje po autoru na "Heiduck", dakle ima neke veze s iskorištavanjem livada. Zbog slabe naseljenosti svojih zemalja Osmanlije su trpjeli srpsko stanovništvo i forsirali useljavanje vlaškog stanovništva, pa čak i Ugara i Nijemaca koji su bježali pred progonima iz svoje domovine. Tako je na pr. Debrecin u 16. i 17. st. imao pridjevak "kalvinistički Rim". Oko turskih citadela nastaju grčka, armenska i židovska predgrađa, a ponajviše ima Raca (Srba) koji žive kao brodari, vozači, transporteri i mali trgovci. Među janjičarima su pak prevladavali muslimanski Bošnjaci. Monografija sadrži i prikaz putovanja carskih poslanika i opise Beograda od Evlije Čelebije 1663. godine, te uopće kako su Osmanlije vladali, dopuštajući udomljenje grčkim trgovcima u Braili i Galaziji. Oni su preuzeli čitavu trgovinu na donjem Dunavu. No autor navodi da se sjeverno i zapadno od Dunava uvijek osjeća privremenost osmanlijske vlasti koji ne obnavljaju Budim onako kako bi trebalo, pa je najveći građevni spomenik Ugarske bila džamija u Pečuhu, izgrađena 1580. u sjećanje na borca za vjeru Kasim pašu.

Jedanaesti dio nosi naziv "Austrija postaje moćna snaga na Dunavu", a obuhvaća kraj 17. i čitavo 18. stoljeće. Objašnjava kako je ugarsko plemstvo koje se povuklo pred Osmanlijama bilo teško držati na uzdi te da se u Beču govorilo u Ugrima kao razbojnicima, buntovnicima i nemirnjacima. Zbog prihvaćanja kalvinističke reformirane crkve od strane sitnoga mađarskog plemstva, koja se uskoro nazivala "prava ugarska konfesija", ova vjera dobiva nacionalpatriotske osobine, a praćena je snažnim protivljenjem njemačkom protestantizmu i katoličkim Habsburzima kojima je pak vjerno visoko ugarsko plemstvo. Pogubljenje Petra Zrinskog i Krste Frankopana spominje autor u opisu stajališta ugarskog plemstva prema vladaru, ali im ne spominje imena. Bečki dvor šalje u tom vremenu isusovce da razriješe odnose između katolika, kalvinista i luterana u ugarskom dijelu Monarhije, no oni su to uspjeli učiniti samo na području Slovačke, gdje je 1635. osnovan u Trnavi univerzitet, preteča budimpeštanskih visokih škola. No ne spominje se da su polaznici tog fakulteta bili i brojni Hrvati. Na vrlo zanimljiv način opisani su ratni događaji tijekom 18. stoljeća s Turcima, a osobito tijekom velikoga turskog rata (1683.-1699.) kao i pohodi princa Euge-

na Savojskog sa zaključkom da se sada velike sile bore za Dunavski prostor pa se tu kao vrlo zainteresirana strana pojavljuje i Rusija, kojoj je to prozor prema jugu. Dr. Weithmann objašnjava zašto Austrija nije uspjela zadržati zemlje dobivene Požarevačkim mirom 1718. i zaključuje da je to bilo stoga što je stanovništvo u Srbiji i Vlaškoj ustalo protiv carskog poreza koji se počeo pribirati te protiv prisilne katolizacije. Smatra da se u Beču i nisu zbog toga mnogo zabrinuli zadovoljivši se što im je ostao bogati Banat i Temišvar, a vjerojatno su već tada došli do zaključka da ne treba dalje slabiti Osmansko carstvo, jer su se bojali Rusije koja izrasta na sjeveru u veliku i snažnu silu koja se želi proširiti prema jugu. Autor navodi da u ovom vremenu treba tražiti korijen rusko-austrijskog suparništva na donjem Dunavu, odnosno "istočnog pitanja", koje je izvor višestoljetne političke nestabilnosti. Beč je pristao isprazniti Srbiju i Vlašku ako ruske trupe isprazne Moldaviju. Rуска carica Katarina Velika osvojila je međutim ušće Dunava 1770. Iako joj je odredbama Kučuk Kainardijskog mira ostalo samo ušće Dona, Dnjepra i Buga, ona je od sultana dobila pravo zaštite pravoslavlja na cijelom Balkanu, što je bio uzrok stalne napetosti između katoličkih Habsburgovaca i pravoslavne Rusije. Dakle, Osmanlije su se kao "treći mogli smijati" nesložni kršćanskih vladara. Austrija je ipak ocrtana od dr. Weithmanna kao "Austria triumphalis" na Dunavu, pa se vrlo dokumentirano opisuju rad grofa Marsiglia i drugih istraživača na prostoru ponovno osvojenih zemalja na istoku. Opisuje se izgradnja baroknih samostana na Dunavu, sjaj bečkog dvora, putopisi i knjige koje nastaju u tom vremenu o Dunavu i o zemljama kraj njega te planovi za izgradnju kanala koji povezuju rijeke. Obradeno je i uređenje vojne krajine, privilegije koje su privukle Srbe i Vlahe da uđu u velikom broju u austrijsku vojnu službu, ali bez detaljnijeg obrazloženja "statuta Valachorum" te autor zaključuje da na granici stalno bijesni maleni rat dok se u Beču i Požunu razvijala nova raskošna barokna kultura. Autor priznaje da su Krabati (Hrvati) i Raci (Srbi) u krajinama bili odani bečkom dvoru, zahvaljujući mu za slobodu i da se sve do kraja 19. stoljeća Beč mogao oslanjati na ove vojnike koji su držali u šahu i ugarsko plemstvo te da mnogi odlaze u krajišnike kako bi izbjegli refeudalizaciju koju traži plemstvo. Weithmann spominje čak i "kravate" Hrvata, a veliku pažnju posvećuje planskim migracijama njemačkog stanovništva radi jačanja njemačkog elementa na tom prostoru, za koje autor ističe da su tek krajem 19. stoljeća dobili naziv "Podunavski Švabi". To "nijemstvo" se u brodovima "kutijama" spuštalo Dunavom na jug, a nisu svi išli dobrovoljno. Navodi da su politički osuđenici iz Badena mogli birati između zatvora ili naseljavanja u Banatu. Autor je obradio i kako su migranti katolici dobivali raspored bliži Beču, dok su protestanti iz Gornje Austrije, koji se nisu htjeli odreći svoje vjere, kolonizirani do ušća Tise i u Erdelj. U svakom slučaju vrlo zanimljivo potpoglavlje puno novih spoznaja i poticaja za razmišljanje i istraživanje. Istaknuto je, kako je jednom odredbom Požarevačkog mira 1718. utvrđena slobodna plovidba Dunavom, ali je isključena slobodna trgovina u Crnom moru. Godinu dana kasnije osnovana je i austrijska Orijentalna kompanija, a grčki veletrgovci kao dobri trgovci mogli su steći austrijsko državljanstvo odnosno mogli su se naseliti u Monarhiji. To je početak velike trgovine koju je kasnije podržavala i carica Marija Terezija pa orijentalni predmeti a i stil života postaju u Monarhiji moda. Međutim začuđuje da autor nije spomenuo osnivanje najvećeg veleposjeda Belje u Baranji i da to dobro koje je bilo nakon smrti princa Eugena Savojskog pod dijelom vladarske kuće nikad ne spominje, iako je ono dosta zanimljivo za povijest Dunava, a postoji velika mnografija "Tri stoljeća Belja" (Osijek, 1986. izdanje HAZU). Nije

spomenuta ni politika carice Marije Terezije koja u duhu prosvjetiteljstva, ali i svoje kameralističke politike osniva kameralističku školu u Varaždinu koja je trebala osposobiti upravne i gospodarske službenike, poticala osnivanje manufakturna na hrvatskom prostoru većinom s češkim majstorima jer je Češka bila gospodarski najrazvijeniji dio Monarhije. Uopće smatramo da je trebalo više pažnje posvetiti prostoru između Save i Dunava, jer je to bilo privlačno područje i kolonizacije i razvoja. Ima i netočnosti. Na jednom mjestu (358) se spominje kako su Nijemci iz Tirola i Štajerske oživjeli napuštene rudnike željeza, srebra i bakra u Slavoniji. Vjerojatno se radi o Petrovoj i Samoborskoj gori, jer u Slavoniji nije bilo rudnika te vrsti. Trebalo je spomenuti i žitni put koji ide Savom do Karlovca, pa onda izgrađenom cestom do Rijeke, jer je nemoguće shvatiti zašto grčki i srpski trgovci tako duboko prodiru u hrvatski teritorij i čak do Rijeke i do Trsta ako se ne uoče ove veze s Dunavom i trgovinom šećera od Rijeke prema unutrašnjosti. To je zapravo samo novovjeko oživljavanje starog puta koji su pronašli grčki trgovci još prije Rimljana. Trebalo je svakako upozoriti na podjelu Slavonije na tri županije i na vojnu krajinu, pri čemu županije pripadaju pod ugarski sabor, dok je Slavonska vojna krajina carska te se time slabila Banska Hrvatska iako za to više nije bilo neposrednoga ratnog razloga.

U dvanaestom dijelu koji nosi naziv "Obrat vremena na Dunavu" obrađuje se odnos Napoleona prema Dunavu, koji je to područje zanemario ne shvativši njegovu važnost u odnosu na Rusiju. I tu ima više netočnosti i manjkavosti. Na primjer autor piše da je bosansko područje ostalo Napoleonu strano (369). Međutim za vrijeme Croatie militaire građena je cesta Ljubljana - Petrinja - Kostajnica - Solun s ciljem da se nabavi pamuk i druga roba iz Turske, a to je dokaz da je Napoleon shvatio stratešku i tranzitnu važnost ovog područja, a to potvrđuje i izgradnja jadranske ceste. U Napoleonovu napadu na Rusiju sudjeluje oko 100.000 krajišnika, ali se mnoštvo krajišnika bori poslije 1813. protiv Napoleona, pa je to svakako utjecalo na podjele među krajišnicima. Svakako je i dizanje Prvog srpskog ustanka u Srbiji vezano uz Napoleona pa bi Napoleonovo vrijeme trebalo obraditi uz korištenje brojne relevantne literature koja je nastala na našem području u novije vrijeme.

Za razliku od Napoleona bavarski kralj Ludwig I. je na više načina obratio pažnju na Dunav. Gradi se na Dunavu Walhala iznad Regensburga kao povijesna čuvarica Dunava, i iako je njezina gradnja započela 1807. ona je dovršena tek 1842. kao spomenik njemačkim velikanima. Mnogo je slabija "Hala oslobođenja kod Kelheima" koja se započela graditi 1813., ali je završena tek 1863. godine. Autor detaljno opisuje izgradnju Ludwigova kanala i upozorava na mijenjanje odnosa prema Dunavu i Rajni koje sve više dobivaju gospodarsko prijevozno značenje.

Austrija gospodari većim dijelom Dunava osposobljenog za plovidbu, no autor veću pažnju obraća - kako i treba - reformama mađarskoga grofa Istvana Szèchenya koji se borio da mađarski jezik postane upravni jezik, no uz to je izvršio i reguliranje Tise i uredio moderno brodogradilište u Obudi, izgradio viseći most od Budima do Pešte te tako omogućio spajanje ovih dvaju gradova, te učinio mnoštvo korisnih stvari za otvaranje Dunava prema svijetu i jačanje Ugarske. Srpski ustanci 1804. i 1815. detaljno su obrađeni i očito dr. Weithmann daje veću ulogu u nacionalnom buđenju Južnih Slavena Srbima nego Hrvatima, jer Ljudevita Gaja i Jurja Strossmayera uopće poimence ne spominje. Opisuje se i kako je ruski car izvršio upad u Bugarsku želeći tako riješiti istočno pitanje

osvajanjem, ali je izvršen pritisak onih koji su bili za održavanje Osmanskog carstva i 1829. Rusi su se morali povući. Pišući o buđenju naroda 1848. autor ponajviše pažnje posvećuje mađarskom ustanku i njegovim vođama, te ističe da je ban Jelačić umarširao u Budim i Peštu te da je njegov spomenik na Jelačićevu trgu u Zagrebu bio okrenut 1866. tako da prijete Mađarske, a danas Beogradu. To dakako nije točno. U svakom slučaju 1848. godina je znatno kompleksnija nego što je to autor prikazao, i trebalo bi bolje objasniti promjene tijekom 1848. i 1849. godine, kao i to da je Vojvodina nastala 1849. kao administrativna oblast i da je obuhvaćala dio Bačke, dio Srijema i dio Banata i da je ukinuta 1860. na nagovor bana Josipa Šokčevića, koji je pravovremeno spoznao opasnost odvajanja tog dijela od Monarhije na što je pomišljao još general Đorđe Stratimirović. Dr. Weithmann piše da su Srbi u Vojnoj granici bili osobito zahvalni caru što je Vojvodinu izdvojio od krune Svetog Stjepana, i stavio je izravno pod austrijsku upravu, ali nije naveo da su jednako tako zamjerali Šokčeviću koji ju je vratio pod krunu. Vrlo je zanimljivo razmišljanje autora o nacionalizmu koji je kod velikih naroda djelovao napredno te uveo te narode u industrijsko vrijeme. Kod malih naroda jugoistočne Europe nacionalizam je bio negativan jer se zasnivao na vjeri i povijesnim mitovima, a izostala je društvena i gospodarska osnova. Dr. Weithmann analizira pisanje romantika Gottfrieda Herdera koji je iskovao "kulturnu naciju" pa je iz toga nastalo i narodnjaštvo i narodni duh, što je utjecalo na nacionalno buđenje i Hrvata i Srba i Rumunja i Bugara (izostavlja Slovence). Dr. Weithmann upozorava da ovakvo razmišljanje gotovo 200 godina onesposobljuje te narode da organiziraju budućnost u savezu pa ocjenjuje balkanski nacionalizam kao natražnjački ideološki pokret koji nema s demokracijom i civilizacijskim društvom ništa zajedničkog, već konzervira predmoderne mentalitete i sa svojom agresivnošću djeluju zbujujuće i iracionalno na zapadnjačka društva. Dr. Weithmann opisuje negativne karakteristike i posljedice ovakvih nacionalizama, ističući da su takva shvaćanja duboko i čvrsto ukorijenjena, te kritizira i Europsku uniju koja želi u dogleđno vrijeme u svojem sastavu vidjeti Hrvatsku i Mađarsku, ali ne i ostali dio Balkana te prognozira da će ovo područje biti nemirno i u 21. stoljeću. U nastavku dr. Weithmann se vraća gospodarskih temama i upozorava kako je krimski rat koji je završio mirom u Parizu 1856. bio presudan za otvaranje slobodne plovidbe na Dunavu te da je konkretizirao ostvarenje ove ideje za razliku od prethodnih takvih zaključaka na Bečkom kongresu 1815. i Adrianopoljskom miru 1829. godine. Sada su osnovane posebne komisije za Dunav s posebnim zadaćama, a glavni cilj im je osposobljavanje Dunava za sigurni međunarodni promet. Ovaj dio sadrži još i prikaz brojnih putopisa koji nastaju u tom vremenu kada više nema kontinuiranog rata na ovim prostorima. Otvaranje Njemačkoga parobrodarskoga dunavskog društva 1829. ubrzalo je plovidbu rijekom te se Dunavom spuštaju novi njemački, ali i češki i slovački i rusinski naseljenici u zemlje srednjeg Podunavlja. Društvo je monopoliziralo promet na Dunavu, no mislim da bi na ovom mjestu trebalo spomenuti uz Zemun i Vukovar kao važnu luku, jer je on bio važno mjesto za izvoz poljoprivrednih proizvoda velikih posjeda koji su nastali na tom području te riba u Budim, Peštu i Obudu.

"Jedan novi svijet država" je trinaesti dio knjige. U njemu se opisuju povijesna kretanja u Austro-Ugarskoj Monarhiji 1867. do 1918. s posebnim težištem na Dunav. Habsburška Monarhija je podijeljena na dva dijela, na "kaiserliche und königliche", a Ugarska je ponovno stekla vlastiti suverenitet. No autor naglašava i silnu ispremiješanosť naroda koji se separatiziraju posvuda gdje je to

bilo moguće provesti, i stvaraju velike neprilike za mirno funkcioniranje država. Ipak 1872. nastaje ujedinjena Budimpešta koja se naglo razvija u prekrasan grad te autor opisuje njezinih sedam mostova i parlament s najpohvalnijim riječima, no kritizira da je Ugarska shvatila svoj suverenitet kao dozvolu za mađarizaciju Slovaka, Hrvata i Srba u Hrvatskoj te da su zbog takve politike "Hrvati iznenađeno otkrili da imaju sa Srbima zajednički 'jugoslavenski' jezik" (424.). Autor ne spominje da su neki malo i pogurali da do takvog jezika dođe (Vuk Stefanović Karadžić i Đuro Daničić, Brozović itd.). Dr. Weithmann piše da je do 1881. Krajina već razvojačena, a zna se da je tek tada počeo taj proces, osim za bjelovarsku i križevačku pukovnicu, gdje je sjedinjenje s civilnom Hrvatskom izvršeno već 1873. godine. Autor ne spominje Dalmaciju, a trebalo bi upozoriti na trostrukost Hrvatske, sastavljene od uže Hrvatske, Slavonije i Dalmacije te bi negdje trebalo upozoriti na značenje tih naziva u prošlosti, kao i na podjele kojima su se poslužili svi koji su upravljali Hrvatskom u prošlosti kako bi laganije vladali, ne vodeći računa o gospodarstvu, narodu, kulturi i prometu. Sprječavanje željezničkog povezivanja Jadrana s Dunavom odnosno Rijeke s Osijekom, Vukovarom i Zemunom najkarakterističniji su primjeri miješanja politike u gospodarstvo te ih je dr. Weithmann svakako trebao uočiti i spomenuti, premda je literatura za ovo pitanje gotovo sva na hrvatskom jeziku. Nakon Translajtanije, tj. ugarskog dijela Monarhije autor opisuje i Cislajtaniju tj. Austriju i Beč, koji od 1869. do 1875. izgrađuje dunavski kanal i ustavu kraj Nusdorfa, pritom lijevu veliku rijeku kojoj Johann Strauss posvećuje svoj najljepši valcer. Dr. Weithmann prikazuje kako je Cislajtanija u svemu bila naprednija od Translajtanije, a bilo bi zgodno da je tu svakako posvetio i Trojednici Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji nekoliko riječi. Rusija je ponovno 1876. upala u osmanske zemlje, no zadržana je nadomak Carigrada te se Sanstefanskim i Berlinskim mirom nalazi samo privremeno rješenje, koje dovodi do Prvog i drugog balkanskog rata, odnosno do Prvog svjetskog rata. O Dunavu dr. Weithmann govori kao o rijeci s velikim prometom i brodarstvom kojem sve više počinje konkurirati željeznica. Nije se odustalo ni od gradnje kanala čiji projekti se stalno provlače kroz rad parlamenata i Njemačkog carstva i Austro-Ugarske. Autor opisuje silnice koje su utjecale na raspad Austro-Ugarske i stvaranje novih nacionalnih država. Osvrće se i na Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, tvrdeći da je ono pristalo na sjedinjenje s Kraljevskom Srbijom zbog toga što su talijanske trupe marširale i prijetile s juga. To baš nije posve točno, jer je srpska vojska otputovala u studenom 1918. u Rijeku, ali se dobrovoljno povukla u Primorje prepustivši talijanskim trupama da okupiraju čitavo područje, umjesto da je izvojevala još jednu pobjedu, kako je to godinama činio general Borojević na Soči. Nije uopće spomenut ženevski dogovor Nikole Pašića kao predstavnika Kraljevine Srbije i dr. Antona Korošca i dr. Ante Trumbića prema kojem je ujedinjenje dviju "država" trebalo biti izvršeno na ravnopravnoj osnovi, a onda je Pašić nakon povratka u Beograd dao ostavku na mjesto predsjednika vlade i tako izazvao ustavnu krizu i tako ženevski sporazum proglasio nevažećim pa se prišlo ujedinjenju bez uvjeta. Pri objašnjavanju složene situacije u međuraću dr. Weithmann spominje da je već 1939. jugoslavenska država propala, što je netočno jer je tada samo stvorena u sklopu kraljevine Jugoslavije Banovina Hrvatska sporazumom Cvetković - Maček. Trebalo bi spomenuti i da se preko Banovine Hrvatskoj vraćaju neki dijelovi uz Dunav, koji su već bili otuđeni uvrštenjem u Dunavsku banovinu.

Četrnaesti dio govori o podunavskom prostoru u međuratnom razdoblju gdje su nove granice država, ali stari problemi ostaju. Nacionalno pitanje nije riješeno pa su u Čehoslovačkoj brojni Nijemci, a slično je i s Jugoslavijom te je trebalo reći da su hrvatske rijeke Sava i Drava izdvojene iz sistema slobodne međunarodne plovidbe Dunavom kako je bilo do 1914., što je gradovima na ovim rijekama pričinilo golemu štetu. Zemlje kao što su bile Mađarska i Bugarska proglašene su gubitnicima u Prvom svjetskom ratu, pa su ostale bez velikog dijela svojeg teritorija, što stvara napetosti koje vode u diktaturu za čime se povodi i Rumunjska u kojoj je diktatura postojala od 1929. do 1931. odnosno 1935. godine. Francuska i Engleska pomažu verbalno održavanje versailskog sistema no on se guši zbog neriješenih gospodarskih problema, osobito u vremenu velike svjetske krize, za koju autor navodi da je izbila 1929. i prestala 1933., a ona je izbila na ovim prostorima 1931. i trajala do 1934. Mislim da je vrlo pojednostavljeno kada se kaže da su Hrvati činili trećinu stanovništva Jugoslavije i da su bili skloni jednom "egzaltiranom natiokatolicizmu koji se prije 1918. nije mogao zapaziti". Tu su stvari mnogo kompleksnije i ne treba zaboraviti odnos Beograda prema hrvatskom bankarstvu i uništavanju gospodarskih prednosti Hrvatske koje su naslijeđene iz prethodnih vremena te je nezadovoljstvo gospodarske i socijalne te kulturne prirode, a samo manjim dijelom vjerske. Nije točna ni ocjena Radića da se posve opredijelio za opoziciju i da je otklanjao svaku konstruktivnu suradnju. Ja bih prije rekla da su srpski radikali otklanjali svaku suradnju jer Stjepan Radić je bio sklon miru, što je pokazalo i njegovo priznanje monarhije. Trebalo bi spomenuti da je i u područjima s one strane Dunava bilo Hrvata i istaknuti Bunjevce u Subotici kojima je poslije 1928. oduzeto svako pravo nacionalnog izjašnjavanja te su izvrgnuti snažnoj srbizaciji. Dr. Weithmann dosta piše o Nijemcima unutar Jugoslavije i ističe da oni nisu imali pomoći od Weimarske republike. Trebalo bi reći da su prilike u Weimarskoj republici bile tako teške, zahvaljujući skandaloznom versailskom ugovoru da je zemlja stalno stajala na rubu socijalnih potresa. Trebalo bi reći i da je agrarna reforma zahvatila samo sjevernu Hrvatsku i Vojvodinu te Bosnu i parcijalno Dalmaciju, a u Srbiji nije uopće provedena jer tamo i nije bilo velikih posjeda. Nije rečeno da je agrarna reforma u Hrvatskoj, Bačkoj i Banatu provedena istovremeno s kolonizacijom pravoslavnog stanovništva u čisto katoličke krajeve, što je poremetilo demografsku strukturu i izazivalo velike napetosti i nezadovoljstva kod domaćeg stanovništva, osobito Nijemaca koji nisu mogli ništa dobiti agrarnom reformom. Iako Turske gotovo više i nema na Balkanu, problemi su gotovo svi ostali. Autor analizira i riječni promet na Dunavu, ističući da je on podbacio u odnosu na očekivanja, jer je gotovo cijeli park Prvoga dunavskog parobrodarskog društva preuzelo Prvo povlašteno srpsko brodarsko društvo u Beogradu te je dominacija Beograda na srednjem Dunavu u čitavom srednjem i donjem Dunavu neprijeporna, a preuzeli su i radionicu prvog društva na Ada Ciganliji uz onu na Čukarici o čemu kod dr. Weithmanna nema spomena. Za Mađarsku Dunav je nakon odvajanja Bačke ležao na periferiji države i to je dovelo do zanemarivanja Dunava s mađarske strane. Pokušaji francuskog državnika Andrea Tardiea 1932. i slovačkog državnika Milana Hodže da slavenske države uz Dunav međusobno surađuju na gospodarskom planu nije uspio zbog miješanja Mussolinijeve Italije, koji je pozivom na rimsko carstvo polagao pravo na Dunav i dunavski prostor. No jednako je opsjednut Dunavom na drugoj strani i Adolf Hitler, te dr. Weithmann opisuje kako Hitler forsira Linz, a umanjuje ulogu Beča, smatrajući ga židovskim gradom. No autor ništa ne govori o uspjesima ukla-

panja Jugoslavije u Grosswirtschaftsplan Trećeg Reicha, a bez toga se ne može shvatiti zašto je Hitler želio tijekom Drugog svjetskog rata zadržati Jugoslaviju izvan svoje okupacije. Privredna okupacija je već i onako bila provedena.

Petnaesti dio govori o burnim događajima Drugog svjetskog rata. Ovdje autor navodi zanimljivu tezu. On tvrdi da je regent Pavle sklopio sporazum o Banovini Hrvatskoj 1939. kako bi očuvao južnoslavensku državu jer je znao da određeni zagrebački političari surađuju s Rimom i Berlinom. Koliko ja znam zagrebačkih političara je bilo malo na vanjskoj sceni, a i u privrednim poslovima ništa se nije moglo raditi mimo Beograda. Sve međudržavne komore su imale sjedišta u Beogradu. Možemo reći da su suradnji s Trećim Reichom bili skloni i beogradski privrednici i političari, pa je dovoljno pročitati knjigu Ljubomira Kosiera *Treći Reich i Jugoslavija* da se shvati divljenje nekih Srba sistemu koji je uveo Hitler u Njemačkoj. Nije točno ni to da je Banovina Hrvatska uključila Srijem u svoj sastav. Uključila je samo Vukovar i Šid, te Ilok, dakle kotareve gdje je prevladavalo hrvatsko stanovništvo. Dr. Weithmann je napisao da je srpski vojnički puč 27. ožujka 1941. isceniran od engleske tajne službe, no to je samo djelomično točno. Naime, on je dobrim dijelom potaknut od velikosrpskih militantnih krugova koji se nisu mogli miriti čak ni s postojanjem Banovine Hrvatske u sklopu dotadašnje jugoslavenske države te su težili da se ukinu sve dotadašnje banovine. Svakako valja potvrditi autorovo mišljenje da Nijemci nisu planirali da u potpunosti kontroliraju Dunav što je bilo u skladu s Bismarckovim shvaćanjem koji je znao da je gospodarska ovisnost gotovo istovjetna političkoj, a čini mnogo manje problema. Prisiljeni da preuzmu upravu u Srbiji pod svoju kontrolu, njihova uloga na Dunavu je poprilično nedosljedna i slučajna. Dr. Weithmann pokušava obraniti i Folksdojčere tvrdeći da nisu bili pripremljeni i spremni za ulogu koja im se nametnula ovim novim prilikama te da Hitler nikada nije mislio na novo naseljavanje ovog dijela Podunavlja Nijemcima, već da je mislio sve Nijemce povući u Treći Reich, odnosno zemlje istoka, a to je potvrdila činjenica da je 150.000 Nijemaca iz Besarabije još 1940. vraćeno u Reich. Ako je to i točno za Besarabiju, ja ne vjerujem da je takvo povlačenje bilo planirano i za Bačku, Banat, Baranju, Srijem i Slavoniju, jer mnogi Nijemci bili su posve zatečeni 1944. kada su morali otići, a mnogi su i ostali, da bi otišli tek poslije logora ako su uspjeli preživjeti. No Baranja i Bačka su bili pod Mađarskom, Banat je došao pod njemačku upravu, a u Srijemu je zavedena neka vrsta dvovlašća između Hrvata i Nijemaca, što je izazivalo česte napetosti i nerazumijevanja. Autor ističe da je Hitler cijenio Hrvate te da je tražena njihova pripadnost uz Gote. No to je teza austrijskog povjesničara umjetnosti Josefa Strzygowskog koju je pobijao naš povjesničar umjetnosti Ljubo Karaman još 1930. godine. Prije bi trebalo navesti opsjednutost Hrvata u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj starohrvatskom poviješću kada je Hrvatska imala kraljeve koji su pristajali uz Rim. I prikaz ratnog razdoblja u ovom dijelu monografije vrvi od pogrešaka. Dizanje ustanka pripisuje se četnicima, a ne spominje se stvaranje prvog partizanskog odreda u Sisku u Hrvatskoj u lipnju 1941. te da se veći dio partizanskog rata odvijao na području Bosne, Hercegovine i osobito srednje Hrvatske i Pounja. Pogrešno se navodi da je Tito bio od 1929. do 1934. politički uhapšenik u Petrovaradinu. On je bio zatvoren u Mitrovici i Lepoglavi nakon bombaškog atentata, a u Petrovaradinu je bio zatvoren na početku Prvog svjetskog rata. Ovdje se ističe i da je Tito bio nepovjerljiv prema Staljinu. Možda je bio nepovjerljiv, ali mu je bio vjeran do 1948., a zbog imitiranja sovjelizacije na jugoslavenskim prostorima mislim da nikada nije bio sklon otklonu od staljinova komunizma,

jedino je bio izvrstan taktičar i veliki diplomat. Dr. Weithmann također pogrešno navodi da je podjela Jugoslavije između sovjetskog i savezničkog bloka dogovorena u Moskvi 9. X. 1944. Koliko ja znam to je bilo na Jalti gdje je konferencija održavana od 4. do 12. veljače 1945. U prikazu odlaska Nijemaca iz Jugoslavije netočno je prikazano da su Nationalsocijalističke organizacije sprječavale iseljavanje Nijemaca. Njemački seljaci nisu htjeli napuštati svoje domove, a "leiteri" su ih tjerali, tvrdeći da će ih Rusi i Srbi ubiti. Trebalo je reći nešto i o logorima gdje su ulogoreni oni Nijemci koji su ostali, jer su ulogoreni Nijemci Baranje, Bačke, Banata, Srijema i Slavonije, posvuda gdje su imali svoje kuće i svoja imanja u koja su uselili kolonisti promijenivši svojim dolaskom demografsku sliku svih ovih krajeva.

Šesnaesto poglavlje posvećeno je Dunavu poslije 1945. godine. I u tom vremenu je bilo cijelo mnoštvo problema. Nije granica istoka i zapada išla polovicom Jugoslavije, već je Dunav bio granica između Washingtona i Sibira, te ga dr. Weithmann zove "crvenim Dunavom". Autor opisuje tko je iskorištavao Dunav i kakvih je problema bilo te naglašava da je budućnost Dunava kao plovne rijeke sporna iako bi možda kanali mogli vratiti rijeci prednost plovidbe nad ostalim načinima eksploatacije, a osobito navodnjavanja i izgradnje hidroelektrana. Smatra da je otvaranje kanala Rajna - Maina - Dunav 25. rujna 1992. bio značajan događaj, ali da je rat u Jugoslaviji umnogome otrijeznio one koji su vidjeli Dunav kao veliku srednjoeuropsku rijeku. Na str. 497. navodi da je kralj Aleksandar otišao 1941. u egzil. Nije Aleksandar već Petar II. Nije dobro prikazan ni egzodus 120.000 Srba iz Hrvatske tijekom najnovijeg rata. Što je s onih 300.000 Hrvata koji su prognani iz dvije trećine Hrvatske koja je došla pod srpsku okupaciju, prijeteci da Hrvatska kao država uopće nestane. Svaki list ima dvije strane pa ako se već spominje kazna onda treba spomenuti i uzrok te kazne i to jednako tretirajući obje strane. Svakako je zanimljiv kraj knjige. On ističe da će doći od izmjene moći, do izmjene sistema, da će se među državama morati pregovarati jer se samo tako mogu riješiti problemi. I Weithmann se nada da su u ovom ratu pobijeđene destruktivne i šovinističke snage, pri čemu mislim da je ipak, barem samo u zagradi, morao spomenuti i Franju Tuđmana i Slobodana Miloševića, koji nisu znali ili nisu mogli verbalno razriješiti nastale probleme oko uređenja konfederacije, pa je došlo do najkrvavijeg sukoba Srba i Hrvata u povijesti. Dr. Weithmann kaže da Dunav ne smije biti granica nego most i da 21. stoljeće treba voditi od konfrontacija prema kooperaciji i da se osjećaju takvi pomaci te ih i spominje. Kaže da kooperacija ne smije i ne može biti samo politička i da ima tisuću stvari koje mogu učiniti život vrijednijim ljudima na obalama Dunava.

I na kraju treba reći da je ova monografija vrhunski rad jednog znanstvenika, premda nema standardnih bilježaka ispod teksta i usprkos brojnim primjedbama koje sam navela. Djelo je pisano izvrsnim stilom, jasno, bez praznina. Posebice treba naglasiti izvrsnu strukturu rada gdje dolazi do izražaja interdisciplinarnost, ali i sistematičnost. U monografiji su navedene brojne činjenice, događaji, imena te se vidi da je autor svoje spoznaje crpio iz brojnih djela, proučivši gotovo sve što se ticalo podunavskih država, vladara, ratova, istaknutih ljudi, života, vjere i kulture na tom području. Mislim da smo prvi put u povijesti srednje i jugoistočne Europe dobili jedno kvalitetno sintezno djelo o Dunavu, a kada se zna o kako kompliciranoj materiji se radi onda je djelo još više vrijedno pohvale. No velika je šteta da koristi samo njemačku, englesku i američku lite-

raturu, pa povijest malih naroda preuzima posredno, a sam nije konzultirao povjesničare koji pišu na južnoslavenskim jezicima, kao što su radovi Kamila Firingera, Stjepana Sršana, Igora Karamana, Zlate Kerže-Živaković, Ive Mažurana, brojnih srpskih političara i povjesničara među kojima je značajan dr. Andrija M. Ristić. Autoru nije poznata ni naša velika monografija "Vukovar - vječni grad na Dunavu" (Zagreb 1993.) te drugi radovi koji se bave Baranjom, Bačkom, Srijemom i Banatom, a mislim da se radi o dosta važnom području bez kojega nije moguće shvatiti zašto se svi bore za taj prostor. Sto osamdeset osam kilometara desne obale Dunava koji pripadaju Hrvatskoj ne mogu se posve zanemariti, ali još je Antun Mihanović u svojoj pjesmi "Hrvatska domovina" ispjevao 1835. koja je 1891. godine postala hrvatska himna, spominjao Savu i Dunav kao rijeke koje pronose hrvatsku poruku svijetom (Danica za Hrvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka, br. 10) Nekorištenjem te literature i izbora provukle su se u djelo pogreške, koje bi trebalo izbjeći u sljedećim izdanjima, utoliko više što djelo nastoji uravnotežiti političku, gospodarsku i ostalu problematiku i stvoriti ozračje suradnje među narodima na Dunavu, a to se može samo istinitom spoznajom prošlosti. Djelo je opremljeno izvrsnim slikama koje su nastajale u prethodna dva stoljeća i kartama koje nam omogućavaju i vizualno uživanje. Ova knjiga za svakog znanstvenika predstavlja pravo otkriće i mislim da moramo nastojati da je prevedemo na hrvatski jer nam ona otvara pogled u kompliciranu povijest južnoistočne Europe, tako važne za budućnost i suradnju čitavog područja.

Mira Kolar

Dragutin PAVLIČEVIĆ, *Povijest Hrvatske*. Drugo, izmijenjeno i prošireno izdanje, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb 2000., 618 str.

Istaknuti povjesničar, poznati pisac udžbenika i mnogih znanstveno-stručnih djela te predavač na Hrvatskim studijama, Dragutin Pavličević objavio je drugo, prošireno izdanje svoje sinteze hrvatske povijesti koja će zadovoljiti čitatelje željnih čitkog sadržaja i poticajnih teza. Što novo donosi drugo izdanje? Za razliku od prvog izdanja, koje je isti izdavač objavio još 1994., autor u ovoj prigodi donosi upotpunjeni pregled događaja od 1941. do kraja 1980-ih godina. U novom, posljednjem poglavlju, koje se odnosi na razdoblje 1990-ih godina, autor se oslonio isključivo na iznošenje kronološkog niza događaja. Time je nastojao pokazati svoj osjećaj za vremensku distancu, ostavljajući budućim istraživačima da na temelju dostupne građe i kritičke analize donesu historiografski sud o "najsuvremenijoj" povijesti.

Glede korištenja literature, treba istaknuti da su autorov oslonac standardna djela nadopunjena izabranim dostignućima novije hrvatske historiografije. Popis literature nalazi se na kraju knjige. U tekstu se ne koriste bilješke te samo profesionalni povjesničari mogu odgonetnuti čija mišljenja autor preuzima, a s kojima na određeni način polemizira.

Knjiga je pisana narativnim stilom. Autor se potrudio ispriopovijedati najslabije probleme u dobroj vjeri da će tako na najbolji način popularizirati hrvatsku povijest i približiti je suvremenicima. S obzirom na to da je izišlo drugo izdanje, što pokazuje da je knjiga bila dobro prihvaćena na tržištu, možemo zaključiti da je metodološko-stilski odabir postigao svoj cilj u privlačenju zanimanja širih čitateljskih krugova.